

הזבור הצבאי: מסורת או התעללות?

מסכת ההתעללות בגבעתי היא רק אחת מתוך סדרה ארוכה של זבורים צבאיים שנחשפים מעת לעת בתקשורת. אבל האם מדובר רק בעשב שוטה? לפי קצב החשיפות הקבוע, ודו"ח נציב קבילות החיילים מ-2010 שחושף כי הזבור נערך בחסות המפקדים, נראה שהאיסור הצבאי על "צעירות-ותיקות" לא ממש מחזיק בשטח

מיכל דניאלי | פז"ם | פורסם 18/03/12 14:39:28

בימים האחרונים נחשפנו לפרשייה חמורה בחטיבת גבעתי: שבעה לוחמים מגדוד צבר של החטיבה חשודים בהתעללות חמורה בחיילים "צעירים" מפלוגת החוד. במסגרת טקסי "זבור" אלימים, נכללו בין היתר מלקות ברצועות גומי ובמוטות עץ, וענידת דרגות לגוף החיילים הצעירים באמצעות אקדח סיכות לאחר "משפט דמה". כשהחיילים הצעירים העזו לומר "עד מתי?", סלנג שלפי המסורת רק ותיקים יכולים להגיד, הם ספגו עונשים כבדים במיוחד. על פי החשד, בין המתעללים היו גם חברי סגל הפיקוד של הפלוגה.

החשודים כבר הובאו לבית הדין הצבאי, שנשיאו, אל"ם ארז פורת, הגדיר את המעשים כ"אלימות קשה ומזעזעת שאין לה מקום ביחידה צבאית". אבל גם אם לפי הבכירים אין לכך מקום, הרי ששוב ושוב, אחת למספר חודשים, עולה פרשייה דומה לכותרות העיתונים. האם התופעה שפעם נחשבה כמעט לנורמה, וכבר נאסרה וגונתה שוב ושוב, נותרה חלק בלתי נפרד מהצבא?

בארגון שבו הוותק הוא הכל, ובו המשמעת נוקשה והלחץ לפעמים אדיר, פרשת ההתעללות בגבעתי היא ממש לא המקרה הראשון. ההיסטוריה של צה"ל רצופה באירועים בהם חיילים ותיקים החליטו לקבל את הצעירים ליחידה בדרכים מקוריות, ולמרות שהנהלים בנושא "ותיקות" ו"צעירות" כבר השתנו, גם בשנים האחרונות אנחנו רואים לא מעט מקרים אלימים, בעלי אלמנטים ברורים של התעללות.

הפרשה הנוכחית הועברה לחקירת מצ"ח, ומדובר צה"ל נמסר בתגובה כי "מדובר במקרה חריג שטופל במלוא החומרה על ידי מפקד החטיבה ומפקד הגדוד לאחר שקיבלו את תלונות החיילים". ואכן, מפקד חטיבת גבעתי, אל"ם עופר לוי, אמר כי "בכל שנתיי בחטיבה מעולם לא נתקלתי באירועים חמורים כל כך... אין לי כוונה, בתור מפקד החטיבה, להתעלם מהמקרים האלה או להעמיד פנים שהם לא התרחשו. החיילים הנאשמים יטופלו בצורה החמורה ביותר". אבל האם מדובר במקרים חריגים באמת? אתם מזמנים לשפוט בעצמכם.

חיילים משוקולד?

אם פעם חשבו בצבא שהדרך האולטימטיבית להפוך נער לגבר ובוגר תיכון טרי ללוחם אמיץ היא קשיחות, הרי שהתפיסה הזו הלכה והתערעה לאורך השנים – והתעללות בחיילים במסווה של מסורת "ותיקות-צעירות" או כאקטים פיקודיים נאסרה. שורות אלה עשויות לגרום למילואימניקים ותיקים להרים גבה, ואפילו לזרוק לאוויר ביטויים כמו "החיילים של היום עשויים משוקולד", אבל לא רק קבילות, תלונות וביקורת ציבורית הובילו לאיסורים, אלא גם מקרים רפואיים קשים, לעתים בלתי הפיכים.

אז מהו זבור, ומתי הוא הגיע אל חיינו? כנראה בערך באותו הזמן שהצבא הראשון הוקם. מילת הסלנג "זבור", שמקורה בערבית, מציינת טקס חניכה משפיל או גופני, כזה שעוברים מצטרפים למסגרת נוקשה – למשל פנימייה או, כמובן, יחידה צבאית. המניע? לייצב את מעמד הבוגרים למול מעמד החדשים.

לא אחת מקבלים הקורבנות את הטקס, שלרוב גם נחשב למשעשע ולמסורתי, בהכנעה. אבל לפעמים, המסורת הכיפית הזו מסתיימת בפגיעות נפשיות וגופניות קשות. בשנת 2004 דיווח ארגון לזכויות אדם כי אלפי חיילים רוסים נפצעו בשנתם הראשונה בצבא ועשרות מהם מתים, עקב טקסי חניכה קשים במיוחד. בצה"ל הזבור נאסר רשמית, אבל אי אפשר להגיד שהוא נעלם: לעתים הוא עדיין נחשב למסורת,

ולפעמים מדובר בכלל בזיכרון מתמשך, שמתבטא בהשפלה או באפליה. מקרים קיצוניים מתפרסמים מעת לעת בעיתונות – בעיקר כשיש תחושה שגבול הטעם הטוב נחצה.

ההתעללות בגדוד נמשכה שלושה עשורים

משנת 2009, [זכורה](#) מסכת ההתעללות הקשה בגדוד [השריון](#) 74. מספר שתיעד את מקרי ההשפלה, שחובר על ידי מפקדים בגדוד ובו הוצגו טקסי ההשפלה שעברו החיילים הצעירים, עלה החשד כי שגרת ההתעללויות נמשכה לא פחות משלושה עשורים. זה"ל [הודה לראשונה](#) כי מסורת ההתעללות קיימת. בין השאר, דווח כי החיילים הוכו עד זוב דם, שחייבו אותם להיכנס לאמבטיה של גריז-טנקים, שהמפקדים סדקו להם את העצמות, וש אחד מהם פתח להם את הפה, שפך מים, סוכר ואבקת נס, ואמר שהוא עושה קפה. בעקבות חשיפת הפרשה הדיח אלוף פיקוד הצפון את מפקד פלוגת ההתעללות ורשם הערות פיקודיות חמורות בתיקים האישיים של מפקדי גדוד 74 – הנוכחי והקודם. כמו כן, הוחלט לפרק את פלוגת ה"זאבים" בה אירעה ההתעללות.

באותה השנה, שבעה קצינים בדרגת סגן, [בסדיר](#) ובמילואים, ששירתו ביחידת הבקרה האווירית של [חיל האוויר](#), [הואשמו](#) לאחר שהתעללו בחיילים צעירים: במהלך "טקס קבלה" שנערך בבסיס בנגב החיילים הוכו, נאזקו והואכלו בשום כתוש. חלק מהמתעללים נשלחו למחבוש.

ב-2008 קבע שופט כי חייל [בחטיבת הצנחנים](#) הפך נכה בשל התעללות מפקדיו. בין השאר, בעט בו המ"כ כשהתפתל מכאבים כדי שימשיך לרוץ; הצנחן, שלא לקה בבעיה בריאותית עם גיוסו, הוכר כנכה זה"ל לאחר שלקה בתסמונת המעי הרגיז.

בשלהי אותה שנה [נחשפה](#) פרשה חמורה נוספת, הפעם ביחידת הכלבנים היוקרתית [עוקץ](#): חמישה מפקדי טירונים נידונו לימי מחבוש בעקבות פרשת התעללות קשה. באחד המקרים, נאלץ טירון לעשות את צרכיו במכנסיים מול חבריו לאחריו שמפקדיו לא הרשו לו ללכת לשירותים במהלך מסדר.

ב-2007 [נחשפה](#) פרשת התעללות חמורה נוספת [בחטיבת גולני](#): סמל מחלקה מגדוד 13 בחטיבה הניח אבנים על אשכיו של חייל, השפיל חיילים ולעג לאחרים, והורה לפקודיו לתחוב חפצים לישיבנם כעונש. לאחר שנחשפה הפרשה, הוא נידון ל-56 ימי מאסר והודח מתפקידו.

ב-2005 הוטלו עונשי מאסר על מפקד פלוגה ועל שבעה סמלים ביחידת [תותחנים](#), שהתעללו וטרטרו טירונים. באחד המקרים, לאחר שהוצאו הטירונים לפעילות לילה והתלוננו שקר להם, אולצו על ידי המפקדים להרים סלעים כבדים ולרוץ איתם "כדי להתחמם". מפקד הפלוגה הודח מתפקידו.

מדו"ח נציב קבילות החיילים לשנת 2010, [עולה](#) כי חלק ניכר מטקסי הזיכרון מקבלים גיבוי מהמפקדים. נציב קבילות החיילים הצביע על שורה של מעשי התעמרות והשפלה של מפקדים בחייליהם ו"טקסי קבלה" משפילים שערכו קצינים "ותיקים" ל"צעירים", תוך עצימת עיניים והתנערות המפקדים הבכירים.

הנחק"ל, האלוף (מיל) יצחק בריק, הדגיש את טקסי הקבלה הפסולים, כשבמסגרת אחת [יחידות](#) הכו הוותיקים את הצעירים באגרופים ובאמצעות מגבת ותרוד, כבלו את ידיהם ואת רגליהם באזיקים וגררו אותם על הרצפה, מרחו פלפל חריף על גופם ואטמו את אוזניהם במרגרינה, הכניסו לפיהם מלפפונים ואטמו אותם עם סרט דביק, מרטו שיערות מרגליהם ורוקנו פחי אשפה על גופם – והדמיון הפרוע לא נעצר שם. לפי בריק, הקצינים הוותיקים שהיו מעורבים באירוע הפסול טענו כי מדובר ב"משחק", ולמפקדים נודע עליו במקרה, כשאחד מהם סיפר על כך למפקדו בשיחה על פרשת ההתעללות המסוקרת בגדוד 74 של חיל השריון. הקצינים הוותיקים שהיו מעורבים בטקס הפסול הודחו מתפקידם.

המעורבים טענו כי מדובר במסורת רבת שנים, וכי הדברים ידועים למפקדים בכירים. "אני מתרשם שאין אין מדובר בגילויים חדשים של פגיעות חמורות בכבוד האדם ובערך הרעות", כתב בריק, "כי אם בתוצאות של עצימת עיניים מתמשכת של מפקדי אותן יחידות, שאפשרה לאירועים קשים אלה לשוב ולהתרחש באין מפריע".